

УДК 378.2:378.091.313:001.891

АКАДЕМІЧНИЙ ПРОФІЛЬ ДОЦЕНТА ЯК СУБ'ЄКТА ДОСЛІДНИЦЬКО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Меняйло Вікторія, кандидат фізико-математичних наук, доцент, докторант, Запорізький національний університет.

ORCID: 0000-0003-1926-5984

E-mail: meniailo16@gmail.com

У даній статті, мета якої полягала у визначенні професійно-кваліфікаційних вимог до доцентів у сфері дослідницько-інноваційної діяльності, здійснено теоретико-методологічний аналіз наукових праць та нормативно-правових актів, що регулюють професійну діяльність науково-педагогічних працівників. Враховуючи сучасні інноваційні та інтеграційні процеси, що відбуваються у системі вищої освіти, побудовано академічний профіль доцента, який включає перелік інноваційних, інформаційних, комунікативних, організаційних, нормативно-правових компетентностей та професійно-особистісних якостей, необхідних йому як суб'єкту дослідницько-інноваційної діяльності. Визначено умови праці науково-педагогічних працівників та заходи щодо їх стимулювання з метою ефективного здійснення цього виду діяльності у закладах вищої освіти.

Ключові слова: академічний профіль, доктор філософії, дослідницько-інноваційна діяльність, доцент, компетентність, професійно-особистісні якості, науково-педагогічний працівник, заклад вищої освіти.

ACADEMIC PROFILE OF ASSOCIATE PROFESSOR AS A SUBJECT OF RESEARCH AND INNOVATION ACTIVITY IN A MODERN INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

Meniailo Viktoriia, Ph.D. in Physics and Mathematics, Associate Professor, Postdoctoral Student, Zaporizhzhia National University.

ORCID: 0000-0003-1926-5984

E-mail: meniailo16@gmail.com

In this article, the purpose of which was to determine the professional qualification requirements for associate professors in the field of research and innovation activity, theoretical and methodological analysis of scientific papers and normative legal acts regulating the professional activity of academic and research staff was carried out.

Based on this information, as well as modern innovation and integration processes in the system of higher education, an academic profile of the associate professor was created. This profile includes a list of competencies and professional qualities for research and innovation activity. The competency map includes innovative, informational, communicative, organizational and normative legal competencies. Especially important skills of specialists are the ability to work in the international environment, the ability to implement research and innovation projects common with foreign organizations, the possession of various means of effective presentation of the results of their professional activities, including academic writing skills, adherence to the principles of academic integrity, etc. It is noted that

the efficiency of research and innovation activity of academic and research staff is significantly influenced by the conditions in which it is implemented, namely: external, material, informational, organizational, psychological conditions. It is shown that modern working conditions are characterized by a number of negative factors, which lead to the lack of professional desire for professional development and career growth. The article represents the inconsistency of the wages of university employees with the professional problems that they face in terms of integration of Ukrainian higher education into the European educational and research space. Measures to stimulate academic and research staff for effective research and innovation activity are offered. The obtained results serve as the basis for developing a research and innovation training system for doctors of philosophy as the main applicants for the position of associate professor of a higher education institution.

Keywords: *academic profile, doctor of philosophy, research and innovation activity, associate professor, competence, professional qualities, academic and research staff, higher education institution.*

Запровадження нової парадигми розвитку системи вищої освіти в рамках єдиного європейського освітнього та дослідницького простору супроводжується підвищенням вимог до кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, які саме і повинні стати головними провідниками змін у галузі. Проте, до теперішнього часу в Україні не розроблені Державні стандарти щодо професійних вимог до цієї категорії працівників, що, у свою чергу, призводить до ускладнення таких процесів як якісний відбір кандидатів, визначення відповідності займаній посаді, мотивування до професійного розвитку тощо. Особливої актуальності це питання набуває у зв'язку із введенням третього рівня вищої освіти, який забезпечує підготовку докторів філософії до професійної та дослідницько-інноваційної діяльності. Оскільки останні є основними претендентами на посади науково-педагогічних працівників, вкрай важливим завданням на сьогодні є побудова їх академічного профілю як основи змісту освітньо-наукової програми підготовки майбутнього доктора філософії.

У роботі [5] здійснено теоретико-методологічний аналіз проблеми визначення кваліфікаційних вимог до науково-педагогічних працівників, за результатами якого визначено три компетентнісних профілів викладачів вищої школи: професійно-педагогічний, соціально-особистісний та академічний. Установлено, що професійно-педагогічний профіль складають такі компетенції: інноваційна, професійного самовдосконалення, цифрова, комунікативно-інтерактивна, управлінська; соціально-особистісний профіль включає соціокультурну, лідерську, громадянську компетентність та компетентність професійно-особистісної відповідальності; академічний профіль характеризується дослідницькою, методологічною компетенцією, а також компетенціями міжнародної кооперації, наукового PRу, академічної доброчесності.

У колективній праці [12] проведено ґрунтовний аналіз сучасної нормативно-правової бази у сфері освіти, у результаті якого виявлено низку відмінностей і неузгодженостей стосовно вимог до різних категорій науково-педагогічних працівників та побудовано професійний профіль асистента кафедри, який включає професійні, комунікативні, інформативні та правові компетентності, а також особистісні якості, якими має володіти претендент на зазначену посаду. Основні професійно-кваліфікаційні вимоги, що висуваються до посад старшого викладача і професора, розглянуто у роботі [2]. Професійний профіль доцента до цього часу не був предметом окремого наукового дослідження.

Мета статті полягає у визначенні професійно-кваліфікаційних вимог до доцентів у сфері дослідницько-інноваційної діяльності, а також характеристики умов, у яких

вона реалізується.

Згідно з Класифікатором професій [4], посаду доцента віднесено до Розділу 2 «Професіонали», який містить професії, що передбачають високий рівень знань у відповідних галузях; вміння застосовувати певні концепції, теорії та методи для розв'язання конкретних проблем; наявність повної вищої освіти, наукового ступеня, вченого звання.

Отже, праця доцента є висококваліфікованою розумовою працею, що потребує глибинних знань з обраної галузі науки, відповідної кваліфікації та певного досвіду роботи, у зв'язку з чим їх прийом на роботу здійснюється на підставі конкурсного відбору, метою якого є ретельний відбір кандидатів, які у більшій мірі відповідають як тим вимогам, що висуваються до них законодавством, так і додатковим умовам, що встановлюються самим закладом вищої освіти.

Відповідно до наказу МОН № 450 від 07 серпня 2002 р. [9], основними видами діяльності науково-педагогічного працівника у закладі вищої освіти є навчальна, методична, наукова і організаційна робота. При цьому перелік видів наукової роботи включає в себе: виконання наукових досліджень із представленням їх результатів у вигляді наукових праць: науково-технічного звіту, дисертації, монографії, підручника, навчального посібника, словника, довідника, наукової статті, заявки на видачу охоронного документа, тез доповідей на конференціях, семінарах; доопрацювання та рецензування наукових праць, наукових проектів, тематичних планів тощо; керівництво науковою роботою студентів з підготовкою наукової статті, заявки на видачу охоронного документа, роботи на конкурс, доповіді на конференцію.

Основні компетентності науково-педагогічних працівників, до яких віднесено професійні, комунікативні, інформативні та правові, було визначено наказом МОН України від 01.06.2013 р. № 655 [8], який на сьогоднішній день вже втратив свою чинність.

Аналізуючи та узагальнюючи сучасні наукові підходи та наявні нормативно-правові документи, а також враховуючи процеси трансформації професійних вимог до науково-педагогічних працівників, які відбуваються у просторі вищої освіти у зв'язку зі входженням України у світовий освітній та дослідницький простір і ще не знайшли свого відображення у нормативній базі освітньої діяльності, спробуємо побудувати академічний профіль доцента закладу вищої освіти як карту компетентностей та професійно-особистісних якостей, необхідних для ефективного здійснення дослідницько-інноваційної діяльності, яка на сьогоднішній день стає основним компонентом, що визначає професійність науково-педагогічного працівника у сфері вищої освіти.

Для визначення основних компетентностей, якими повинен володіти претендент на посаду доцента візьмемо за основу їх класифікацію, наведену у наказі МОН України від 01.06.2013 р. № 655 [8], але при цьому вважаємо за доцільне доповнити її організаційною компетентністю з огляду на переважно колективний характер дослідницько-інноваційної діяльності, яка зазвичай вимагає потужної організаційної складової. Погоджуємось з авторами роботи [5], що «відкритість сучасного світу та масштабність актуальних проблем для вивчення унеможлиблює одноосібне виконання дослідницьких завдань і передбачає залучення викладачів до групових досліджень як національних, так і міжнародних» [5, с. 48].

Перелік компетентностей доцента як суб'єкта дослідницько-інноваційної діяльності у сучасному закладі вищої освіти представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Карта компетентностей доцента
як суб'єкта дослідницько-інноваційної діяльності

Перелік компетентностей	Зміст компетентностей
інноваційна	здатність орієнтуватися у навколишньому середовищі, бачити і формулювати проблеми, висувати гіпотези; уміння генерувати ідеї, теоретично обґрунтовувати і експериментально перевіряти їх у рамках досліджуваної проблеми; творчо розв'язувати поставлені завдання; уміння здійснювати презентацію результатів діяльності у вигляді наукових доповідей, звітів про виконання науково-дослідних робіт і проектів, дисертацій, наукових публікацій, у тому числі у журналах, включених до міжнародних наукометричних баз даних; володіння навичками академічного письма; уміння розробляти і реалізовувати дослідницькі та інноваційні проекти; здійснювати укладання та виконання господарських договорів; готувати заявки на отримання об'єктів права інтелектуальної власності; оформлювати ліцензійні договори
інформаційна	вміння ефективно здійснювати пошук, обробку та аналіз інформації, критично її осмислювати; здатність працювати з різними інформаційними ресурсами, включаючи спеціалізовані науково-інформаційні сервіси, бібліометричні та наукометричні бази даних, особистісні профілі дослідників, віртуальні наукові спільноти тощо; уміння застосовувати сучасні комп'ютерні і мультимедійні технології
комунікативна	здатність до розробки стратегії, тактики і техніки взаємодії з людьми, здатність до критики і самокритики; вміння активно слухати, ставити питання і відповідати на них; володіти засобами невербального спілкування; здатність переконувати, стверджувати свою позицію, вести наукову дискусію; володіння державною мовою, грамотним усним та писемним діловим мовленням, ораторським мистецтвом, навичками публічного виступу; вільне володіння іноземною (переважно англійською) мовою в галузі професійної діяльності й міжособистісного спілкування; вміння здійснювати вибір оптимальних форм презентації результатів діяльності, як наочних, так і електронних, а також самопрезентації, зокрема створення професійних профілів
організаційна	уміння здійснювати самоорганізацію власної діяльності та організацію роботи колективу на досягнення певних суспільно значущих цілей у процесі виконання спільних дослідницько-інноваційних задач, зокрема розподіляти ролі і завдання, координувати, контролювати та коригувати, при необхідності, їх виконання, робити висновки; уміння прогнозувати результати ефективної взаємодії; уміння ефективно запобігати конфліктам та долати їх у разі виникнення; здатність до планування та розподілу часу, володіння навичками тайм-менеджменту
нормативно-правова	володіння основними законодавчими та іншими нормативними документами у сфері вищої освіти, наукової, науково-технічної, інноваційної, міжнародної діяльності, у тому числі щодо механізму оформлення прав інтелектуальної власності; порядку підготовки, подання і реалізації дослідницьких та інноваційних проектів, як вітчизняних, так і міжнародних; участі у програмах академічної мобільності; укладенні ліцензійних і господарських договорів, наданні науково-технічних послуг; знання державних стандартів України щодо оформлення звітів у сфері науки і техніки та бібліографічного опису літератури; володіння нормами етики наукових досліджень та академічної доброчесності.

Крім зазначених у табл. 1 компетентностей, для ефективного здійснення дослідницько-інноваційної діяльності доценту необхідно володіти такими професійними якостями як високорозвинений інтелект, висока працездатність, академічна добросовісність, стійкий інтерес до здійснення дослідницько-інноваційної діяльності, усвідомлення її значущості як по відношенню до себе, так і до отриманих результатів, прагнення постійного самовдосконалення, підвищення професійного рівня та кваліфікації.

До особистісних якостей доцента слід віднести ініціативність, креативність, інноваційну активність, самостійність, цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, уміння здійснювати самоконтроль і рефлексію, аналізувати результати своєї та колективної праці та робити відповідні висновки.

На ефективність дослідницько-інноваційної діяльності науково-педагогічних працівників значно впливають умови, в яких вона протікає, серед яких виділяють зовнішні, матеріальні, інформаційні, організаційні, психологічні [10]. Зовнішні умови визначаються станом матеріально-технічного забезпечення кафедри, лабораторії, зокрема наявністю необхідного наукового обладнання, витратних матеріалів, комп'ютерної техніки тощо, а також вільного від інших видів професійної діяльності часу. До матеріальних умов належать рівень заробітної плати працівника та система заохочень, створена у закладі вищої освіти для стимулювання дослідницько-інноваційної активності. Інформаційні умови включають в себе підключення до швидкісного Інтернету, доступ до міжнародних наукометричних та патентних баз даних, підписку сучасної наукової літератури, а також можливість науковців брати участь у міжнародних та вітчизняних наукових заходах, під час яких відбувається обмін науковою інформацією та здобутим досвідом. Організаційні умови передбачають наявність у закладі вищої освіти розвинутої інфраструктури для належної організації і технічного супроводу дослідницько-інноваційної діяльності: наукового відділу, патентного бюро, проектного офісу, центру трансферу технологій, бізнес-інкубатора тощо. До важливих умов праці відносяться і психологічні умови, оскільки сприятливий психологічний клімат у колективі є основою конструктивної співпраці, підтримки ділових контактів та взаємодії всіх учасників дослідницької групи при вирішенні професійних задач.

На жаль, як констатують автори робіт [6; 15], на сьогоднішній день освітнє середовище закладів вищої освіти характеризується низкою негативних факторів, серед яких превалюють такі:

- повільність інтеграційних процесів освіти і науки;
- зменшення державного фінансування науки в університетах;
- незадовільне матеріально-технічне забезпечення наукової роботи;
- недостатня структурна координація підтримки дослідницьких та інноваційних проектів і програм;
- відсутність фактичної цілеспрямованої маркетингової діяльності;
- недостатні обсяги залучення позабюджетних коштів для виконання інноваційних проектів та розвитку інноваційної інфраструктури [6, с. 486; 15, с. 93–94].
- Не сприяє розвитку дослідницько-інноваційної діяльності і зниження статусу науково-педагогічних працівників та падіння престижу наукової

праці у суспільстві, а також перевантаженість їх надто великим обсягом викладацької роботи [1, с. 138, 143].

Відтак, на сьогоднішній день у системі вищої освіти склалася парадоксальна ситуація: з одного боку, заклади вищої освіти, перебуваючи у жорсткому конкурентному вітчизняному та міжнародному середовищі, прагнуть інтегруватися у світовий дослідницький простір, змушені підвищувати вимоги діяльності до науково-педагогічних працівників до рівня європейських; а з іншого – рівень оплати праці цієї категорії працівників наразі залишається дуже низьким порівняно з середньою заробітною платою в економіці, і навіть із зарплатою вчителя середньої школи.

Як наслідок, викладачі закладів вищої освіти не виявляють стійкого інтересу до дослідницько-інноваційної діяльності, хоча, за даними наукових досліджень, для викладачів, що досягли високого ступеня професіоналізму, характерною домінантою професійного розвитку та професійної діяльності є саме спрямованість на науково-дослідницьку діяльність, оскільки педагогічна діяльність, не підкріплена науковою роботою, призводить до згасання професіоналізму та потреби в самовдосконаленні [13, с. 225].

Тим не менш, на сучасному етапі «спостерігається відсутність у науково-педагогічних працівників прагнення до самовдосконалення, самозміни, адекватної вимогам часу» [7, с. 90]. Лише третина з них (36,7 %) демонструє бажання до професійного розвитку і кар'єрного зростання [11, с. 391].

Для виявлення стимулів, що можуть забезпечити підвищення продуктивності науково-педагогічних працівників, у роботі [14] було здійснено опитування 300 докторів, кандидатів наук та викладачів без наукового ступеня, за результатами якого встановлено основні умови, що можуть збільшити ефективність роботи науково-педагогічних працівників. Ними виявились:

- наявність матеріального заохочення викладачів за успіхи у науковій діяльності;
- зменшення педагогічного навантаження викладачів, котрі активно й успішно займаються науковою роботою;
- поліпшення матеріально-технічного забезпечення закладів вищої освіти;
- створення сприятливих умов для оприлюднення результатів наукових досліджень;
- здійснення грошових компенсацій викладачам за оплату публікацій у зарубіжних виданнях [14, с. 21–23].

Як видно із наведеного переліку, домінуючим фактором підвищення ефективності наукових досліджень більшість науково-педагогічних працівників вважає запровадження матеріального заохочення за отримані результати своєї діяльності (перше рангове місце).

Тому, цілком погоджуємося з авторами роботи [3, с. 28], що в існуючих соціально-економічних умовах для підвищення рівня мотивації і самомотивації науково-педагогічних працівників до дослідницько-інноваційної діяльності вкрай важливим є запровадження закладами вищої освіти матеріального (грошового або негрошового) і нематеріального (соціального, морального) заохочення, особливо на ранніх етапах дослідницької кар'єри.

У даній роботі розроблено академічний профіль доцента, який являє собою

перелік компетентностей та професійно-особистісних якостей, необхідних для здійснення дослідницько-інноваційної діяльності, а також визначено умови її реалізації та заходи щодо стимулювання науково-педагогічних працівників для підвищення ефективності цього виду діяльності у закладах вищої освіти. Перспективою подальших досліджень є розробка системи дослідницько-інноваційної підготовки докторів філософії як основних претендентів на посади доцентів у закладах вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біла книга національної освіти України. Акад. пед. наук України; за ред. В. Г. Кременя. Київ, 2009. 185 с.
2. Білан Н. Н. Професійно-кваліфікаційні вимоги до науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів. *Сборник научных трудов SWORLD*. 2014. Т. 12. № 4. С. 104–110.
3. Кайдалова А. В., Посилкіна О. В. Оцінювання і рейтингування науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів як складова системи якості вищої фармацевтичної освіти. *Фармацевтичний журнал*. 2016. № 2. С. 28–36.
4. Класифікатор професій ДК 003:2010: наказ Держспоживстандарту України від 28.07.2010 № 327. Дата оновлення: 15.02.19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10> (дата звернення: 15.03.19).
5. Компетенції викладачів вищої школи в добу змін: діагностика та аналітика (за результатами дослідження в Київському університеті імені Бориса Грінченка) / за наук. ред. Л. Хоружої]. Київ: Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2018. 92 с.
6. Кулябина Е. И. Совершенствование инновационной деятельности вузов: монография. Иркутск: Изд-во Иркут. гос. ун-та, 2009. 100 с.
7. Олійник В. В. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. праць / за ред. Л. Л. Товажнянського, О. Г. Романовського. В 3-х частинах. Харків: НТУ «ХП». 2010. Вип. 27(31). Ч. 1. С. 88–97.
8. Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів: наказ МОН України від 01.06.13. № 655. Дата оновлення: 17.10.14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0665729-13> (дата звернення: 15.03.19).
9. Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів: наказ Міністерства освіти України від 07.08.02. № 450. Дата оновлення: 07.08.02. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0700-02> (дата звернення: 15.03.19).
10. Солошич І. О. Структура професійної діяльності фахівця-еколога як основа формування науково-дослідної компетентності. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2015. № 48–49. С. 128–138.
11. Сорока І. А. SWOT-аналіз викладацької діяльності у ВНЗ. Професійний розвиток та управління людськими ресурсами в системі післядипломної педагогічної освіти в контексті трансформації освіти України: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 28 жовтня 2016 р. / за заг. ред. В. В. Олійника. К.: УМО НАПН України, 2016. С. 389–391.
12. Теоретичні основи і технологія професійного розвитку науково-педагогічних працівників університетів в умовах інтеграції вищої освіти і науки: препринт (аналітичні матеріали); у 2-х частинах / за ред. О. Г. Ярошенко. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. Ч. 1. С. 72–92.
13. Цветкова Г. Г. Професійне самовдосконалення викладачів гуманітарних спеціальностей: діяльність і перспектива. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 10(269), ч. III. С. 220–229.
14. Ярошенко О. Г. Освітнє середовище науково-дослідницької діяльності в університеті: сучасні виклики. *Концепція та методологія реалізації науково-дослідницької діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу університетів*: монографія / за ред. О. Г. Ярошенко. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2016. С. 6–26.
15. Ярошенко О. Г. Сучасний стан і перспективи науково-дослідницької діяльності суб'єктів навчального процесу університетів. *Вища освіта України*. 2015. № 2. Дод. 1. Наука і вища освіта України. С. 92–95.

REFERENCES

1. Bila knyha natsionalnoi osvity Ukrainy. V. H. Kremen (Ed.). (2009). Kyiv: Akad. ped. nauk Ukrainy [in Ukrainian].
2. Bilan, N. N. (2014). Profesiino-kvalifikatsiini vymohy do naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv vyshchykh navchalnykh zakladiv. *Sbornyk nauchnykh trudov SWORLD. Vol. 12, 4, 104–110* [in Ukrainian].
3. Kaidalova, A. V., Posylkina, O. V. (2016). Otsiniuvannia i reitynhuvannia naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv vyshchykh navchalnykh zakladiv yak skladova systemy yakosti vyshchoi farmatsevychnoi osvity. *Farmatsevychnyi zhurnal, 2, 28–36* [in Ukrainian].
4. Klasyfikator profesii DK 003:2010: nakaz Derzhspozhyvstandartu Ukrainy vid 28.07.2010 № 327. Data onovlennia: 15.02.19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10>.
5. Kompetentsii vykladachiv vyshchoi shkoly v dobu zmin: diahnozyka ta ana-lityka (za rezultatamy doslidzhennia v Kyivskomu universyteti imeni Borysa Hrinchenka). L. Khoruzhia (Ed.). (2018). Kyiv: Kyivskiy un-t imeni Borysa Hrinchenka [in Ukrainian].
6. Kuliabyna, E. Y. (2009). Sovershenstvovanye ynnovatsyonnoi deiatelnosti vuzov: monohrafiya. Yrkutsk: Yzd-vo Yrkut. hos. un-ta [in Ukrainian].
7. Oliinyk, V. V. (2010). Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity: zb. nauk. Prats. Tovazhnianskyi, O. H. Romanovskui (Eds.). (Vols. 1–3; Vol. 1). Kharkiv: NTU «KhPI», 27(31), 88–97 [in Ukrainian].
8. Pro zatverdzhennia kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii (posad) pedahohichnykh ta naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv navchalnykh zakladiv: nakaz MON Ukrainy vid 01.06.2013 № 655. Data onovlennia: 17.10.14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0665729-13>.
9. Pro zatverdzhennia norm chasu dlia planuvannia i obliku navchalnoi roboty ta perelikiv osnovnykh vydiv metodychnoi, naukovo i orhanizatsiinoi roboty pedahohichnykh i naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv vyshchykh navchalnykh zakladiv: nakaz Ministerstva osvity Ukrainy vid 07.08.02. № 450. Data onovlennia: 07.08.02. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0700-02>.
10. Soloshych, I. O. (2015). Struktura profesiinoi diialnosti fakhivtsia-ekoloha yak osnova formuvannia naukovo-doslidnoi kompetentnosti. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity, 48–49, 128–138* [in Ukrainian].
11. Soroka, I. A. (2016). SWOT-analiz vykladatskoi diialnosti u VNZ. Profesiinyi rozvytok ta upravlinnia liudskymy resursamy v systemi pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity v konteksti transformatsii osvity Ukrainy: proceedings of the Vseukr. nauk.-prakt. konf., Kyiv, 28 zhovtnia 2016. V. V. Oliinyk (Ed.). Kyiv: UMO NAPN Ukrainy, 389–391 [in Ukrainian].
12. Teoretychni osnovy i tekhnolohiia profesiinoho rozvytku naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv universytetiv v umovakh intehratsii vyshchoi osvity i nauky: prepynt (analytychni materialy). O. H. Yaroshenko (Ed.). (2017). (Vols. 1–2; Vol. 1). Kyiv: Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy, 72–92 [in Ukrainian].
13. Tsvietkova, H. H. (2013). Profesiine samovdoskonalennia vykladachiv humanitarnykh spetsialnostei: diialnist i perspektyva. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. Vol. III, 10(269), 220–229* [in Ukrainian].
14. Yaroshenko, O. H. (2016). Osvitnie seredovyshe naukovo-doslidnytskoi diialnosti v universyteti: suchasni vyklyky. *Kontseptsii ta metodolohiia realizatsii naukovo-doslidnytskoi diialnosti sub'iektiv navchalno-vykhovnoho protsesu universytetiv: Ownership O. H. Yaroshenko* (Ed.). Kyiv: Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy, 6–26 [in Ukrainian].
15. Yaroshenko, O. H. (2015). Suchasnyi stan i perspektyvy naukovo-doslidnytskoi diialnosti sub'iektiv navchalnoho protsesu universytetiv. *Vyshcha osvita Ukrainy, 2. Dod. 1. Nauka i vyshcha osvita Ukrainy, 92–95* [in Ukrainian].